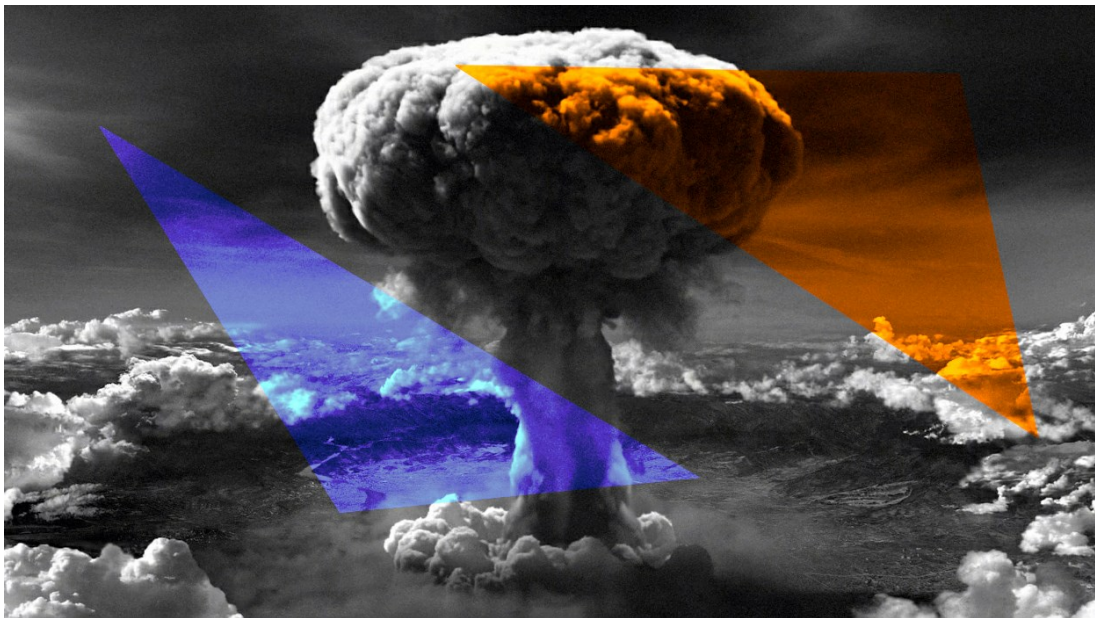

La ciència-ficció catalana sobre la fi del món abans del *Mecanoscrit*

LLIBRES / NARRATIVA / 8 DESEMBRE, 2020

Quan pensem en la ciència-ficció sobre la fi del món, a banda de grans noms com H.G. Wells, Stephen King o J. G. Ballard, al lector català, segurament, un dels primers referents que ens ve al cap és Manuel Pedrolo. I no és pas casualitat, perquè el seu *Mecanoscrit del segon origen* (1974) és una de les novel·les més venudes de la història de la literatura catalana, ha estat llegida com a lectura escolar per diverses generacions d'estudiants, ha tingut un diverses adaptacions audiovisuals i encara avui continua en plena vigència. Pedrolo escriuria l'obra inspirat per obres com *El dia dels trífids* (1951), de John Wyndham, o *El senyor de les mosques* (1954), de William Golding, i, en canvi, no sembla que tingués en compte cap referent català sobre aquesta temàtica, malgrat tenir-ne alguns precedents.

El primer autor català que va escriure una apocalipsi des de la perspectiva científica va ser Joaquim Ruyra, amb el conte «La fi del món a Girona» (1919). Ruyra descriu una gran processó multitudinària a través de tota la ciutat, mentre els carrers es van enfonsant al seu pas, i que, al final, acaba sent un somni del narrador, conclusió molt típica de la temàtica dels viatges fantàstics. El conte s'escriuria un segle més tard que les primeres obres internacionals de ciència-ficció sobre la fi del món, escrites per autors gòtics, com *Le dernier homme* (1805), de Jean-Baptiste Cousin de Grainville, «Darkness» (1816), de Lord Byron, «The Last Man» (1823), de Thomas Campbell, i *The last man* (1826), de Mary Shelley. Tota aquella literatura apocalíptica segons una perspectiva bíblica i mítica anterior no es podria considerar una obra de ciència-ficció sobre la fi del món, perquè el mateix terme «ciència-ficció» ja implica la presència d'una consciència científica i una consciència general de la possibilitat de canvis tecnològics o socials futurs que difícilment es tenia abans del segle XIX.

Al mateix any que Ruyra publica el seu conte, Eduard Girbal Jaume escriu *L'estrella amb cua* (1919), que, malgrat que no és una novel·la sobre la fi del món *per se*, sí que fa una especulació sobre els temors de la fi del món per culpa de l'arribada d'un cometa a la Terra. Aquestes idees no surten del no-res, sinó que s'expliquen per l'arribada del cometa Halley l'any 1910 i també per la gran popularitat que tenien en aquella època les obres apocalíptiques del francès Camille Flammarion, que surt mencionat en la novel·la. Per altra banda, l'any 1933, Josep Maria de Sagarra, en un dels seus articles satírics a *L'Opinió*, també faria una sàtira a de caràcter apocalíptic per burlar-se del comunisme i de les teories de control de la població malthusianes. Sagarra proposa l'extinció de la humanitat en sis-cents anys, amb el descens gradual de la natalitat que conclouria amb l'últim fill de l'última parella que quedaria, que seria l'Anti-Adam.

La primera novel·la catalana de ciència-ficció sobre la fi del món no arribaria fins a la publicació *La vida del món* (1935), de Clovis Eimeric —pseudònim de Lluís Almerich i Sellarés—, una novel·la publicada en fascicles a la revista *Violet*. Tracta sobre un home que, quan descobreix que al Sol hi ha or en suspensió, decideix fer-hi una expedició per extreure'n l'or. Això farà afeblir la llum del Sol i provocarà una catàstrofe apocalíptica a la Terra amb milions de morts. Tanmateix, malgrat que no és la primera novel·la catalana de ciència-ficció de la fi del món, *Retorn al sol* (1936), de Josep Maria Francès, sí que és segurament la novel·la més rellevant de la primera meitat del segle xx. Amb clara inspiració verniana i de les històries utòpiques, Francès anticipa un conflicte bèl·lic global que provocaria la glaciació del planeta per culpa d'unes bombes d'amoníac i que obligaria els supervivents a refugiar-se sota terra, dins les entranyes de Montserrat. No seria l'únic autor preocupat pels perills de la destrucció armamentística durant el període d'entreguerres, també ho faria un any abans Joaquim M. de Nadal al seu conte «El llamp blau» (1935). Però tornant a *Retorn al sol*, la seua acció se situa cent anys més tard, a la ciutat subterrània de Subolesa, on s'ha assolit una utopia aparent: tothom té garantit l'habitatge i l'aliment, es té una vida feliç, no hi ha malalties, s'han erradicat els crims... Tanmateix, sorgeixen una sèrie de conflictes ideològics —que recorden les polèmiques de la Catalunya republicana— i sobre la no-existència del Sol, que s'ha convertit en una llegenda. Per descomptat, com passa en les històries distòpiques, de mica en mica s'anirà descobrint que aquesta societat no és tan perfecta com aparenta ser. Una de les escenes més icòniques de la novel·la és la sortida a la superfície de la parella protagonista —convertits en uns nous Adam i Eva— que veuen que el Sol sí que existeix i que el món ja no està glaçat i s'hi pot tornar a viure i reconstruir la civilització a la superfície.

Als anys 50, ja després de les bombes d'Hiroshima i Nagasaki —que Francès va semblar preveure— i en plena Guerra Freda, Antoni Ribera també plantejaria una societat apocalíptica al conte «El malson» (1953), que retrata una guerra atòmica entre Euràsia i Amèrica l'any 2785 amb discos voladors armats de raigs gamma i projectils atòmics, bombes bacteriològiques, dictadures militars i fams. Al seu torn, Pere Calders, amb el to satíric que el caracteritza, també escriuria diversos contes amb deixos apocalíptics, entre els quals «L'espiral» (1956), que descriu una cursa armamentística; «La rebel·lió de les coses» (1978), una història apocalíptica en què tots els objectes comencen a espatllar-se i això fa que la humanitat es vegi obligada a recomençar la societat als boscos; i, sobretot, «Zero a Malthus» (1967), un conte en què les teories malthusianes es fan realitat —amb clara influència de *Make room! Make room!* (1966), de Harry Harrison— i s'obliga la població a morir als setanta-cinc anys, i s'insinua que es practica el canibalisme amb les restes dels cadàvers per poder tenir prou aliments per a tothom. També als anys 60, Nicolau Rubió publicaria el conte «La gran sotragada» (1965), sobre uns fets catastròfics que durien a la destrucció de la humanitat l'any 1987.

Als anys 70, a banda del *Mecanoscrit* de Manuel de Pedrolo, l'altra obra sobre la fi del món més destacada seria *Memòries d'un futur bàrbar* (1975), de Montserrat Julió, una novella apocalíptica en què els mamífers es tornen estèrils i no es poden reproduir més, cosa que provoca una fi del món gradual. A mesura que passen els anys, es va apreciava com el pessimisme per no trobar una cura per a aquesta estranya infertilitat s'apodera de la humanitat i assistim a una involució de l'espècie fins al punt que el menjar torna a ser moneda de canvi i algunes persones es tornen uns salvatges sense cap ètica que sembren el caos pels carrers. El context històric que envolta la publicació de la novella és essencial, perquè la novella es publica un any després del *Mecanoscrit*, a la mateixa col·lecció juvenil «El Trapezi». Malgrat ser publicada més tard, difícilment Julió es devia veure influenciada per Pedrolo, sinó que és més aviat un signe dels temps en què va ser escrita. Ens trobem a la fase final del règim franquista —de fet, el dictador es moriria el mateix any que es publicaria la novella de Julió—, era una època d'incertesa sobre el futur del país, a la qual se li ha de sumar la fi de la Guerra del Vietnam i la dura cursa armamentística que va caracteritzar la segona fase de la Guerra Freda. Així doncs, tenint en compte tota aquesta casuística calamitosa, no és tan estrany que en pocs mesos de diferència es publicuessin aquestes dues obres que, malgrat tenir finals completament oposats —en la de Julió, la fi de la humanitat és inevitable, mentre que en el cas de Pedrolo, la humanitat aconsegueix tornar a néixer—, coincideixen a narrar-nos una fi del món des de la perspectiva catalana.

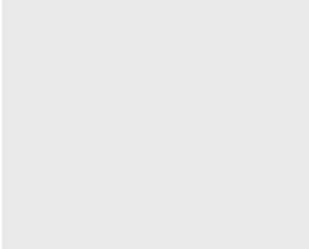
Tot i la coincidència temàtica, cap d'aquestes obres mencionades no sembla presentar cap mena de continuïtat ni tradició —la gairebé nul·la tradició fantàstica en la literatura catalana i el règim franquista no ho afavoririen pas—, sinó que cada escriptor sembla seguir les seues pròpies idees i influències d'autors internacionals, com Pedrolo mateix faria. No obstant això, l'enorme popularitat del *Mecanoscrit del segon origen* es convertiria en punt d'inflexió, i els autors catalans començarien a tenir un referent clar al qual acudir al moment d'escriure una apocalipsi a la manera catalana.

ETIQUETES: CIÈNCIA-FICCIÓ EDUARD GIRBAL JAUME FI DEL MÓN H. G. WELLS MARY SHELLEY MECANOSCRIT DEL SEGON ORIGEN
PEDROLO STEPHEN KING

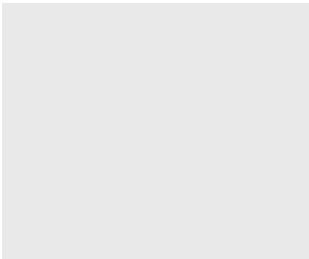
EDGAR COTES | ÚLTIMES PUBLICACIONS

Edgar Cotes (Balaguer, 1997). Graduat en Traducció i Interpretació i estudiant del màster d'Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes. És traductor, corrector i editor de subtítols a TV3. Com a autor, ha publicat el llibre de microcontes *Els híbrids minvats* (Edicions SECC, 2017) i els seus contes han aparegut en diverses antologies. Expert en gèneres fantàstics i membre de la Societat Catalana de Ciència-Ficció i Fantasia.

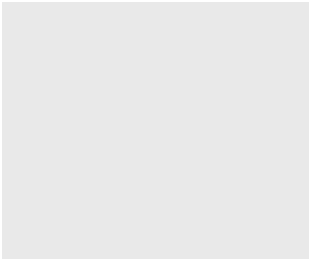
Articles relacionats

**Les preguntes
inspirades (i
exhalades) de Ted
Chiang**

**Vibradors, dofins i
riures enllaunats**

**Per una lectura
parapandèmica de
*l'Any de la Plaga***

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

